

5

לחימה יהודית

1. באילו דרכי לחימה יכלו יהודי ברית המועצות לפעול?
2. מה היו המוטיבציות של היהודים לצאת ללחימה?
3. אלו אתגרים עמדו בפני הלוחמים השונים?

א. יהודים בצבא האדום

וולף ז'לוני התגייס לצבא האדום ב-1942 ובפברואר 1943 כתב מכתב להוריו:

"הגיעה שעה קשה לכל העם הסובייטי רבי-הלאומים, ובייחוד לעם היהודי [...] ידי הדמים של היטלר רוצים לשעבד אותו ואף גרוע מזה למחות אותו מעל פני האדמה, אולם הדבר לא יצלח. העם היהודי עוד יראה לו [להיטלר] היכן הצדק וינקום על העינויים של בניו ובנותיו. בידעי כל זאת, אני כבן העם היהודי לוחם באויב באומץ ובגבורה."

מתוך: מרדכי אלטשולר, המפגש בין לוחמים יהודים בצבא האדום לשואה, דפים לחקר השואה כג (2010), עמ' 72-9.

”

מתוך יומנו של ולדימיר גלפנד, קצין בצבא האדום:

23 באוקטובר 1941 (לאחר פינוי דנייפרופטרובסק - Dnepropetrovsk)

"ברחבות, בפארק, במאפייה [...], בכל מקום ניתן לשמוע לחישות - שקטות ואימות, עליזות אבל מלאות שנאה [...] מדברים על יהודים. מדברים עדיין בפחד, תוך שמביטים סביב. יהודים גנבים. יהודייה אחת גנבה את זה ואת זה. ליהודים יש כסף. ליהודייה אחת חמישים אלף, אבל היא התלוננה על גורלה ואמרה שהיא ערומה ויחפה. ליהודי אחר יש עוד יותר כסף, אבל הוא חושב שהוא אומלל. יהודים לא אוהבים לעבוד. יהודים לא רוצים לשרת בצבא האדום. יהודים גרים בכל מקום ללא רישום. יהודים מטפסים על הגב. בקיצור, יהודים הם המקור של כל הצרות. דברים כאלה יוצא לי לשמוע. המראה החיצוני שלי ואופן הדיבור לא מסגירים את יהדותי. אני אוהב את השפה הרוסית. אוהב יותר משפת היידיש, מכיוון שאני כמעט ולא יודע יידיש. אני לא מבין כלום בעמים. אדם טוב מכל עם וגזע תמיד מוצא חן בעיניי, ואדם רע שנוא עליי. אבל אני שם לב: כאן, בצפון קווקז, אנטישמיות היא תופעה נפוצה. באופן חלקי, זו אשמתם של היהודים עצמם שרובם זכו לקנאה של תושבים מקומיים רבים.

13 במרץ 1943

הסיפורים האלה על הוצאות המוניות להורג של יהודים חפים מפשע גורמים לי לחשוב בדאגה גדולה עוד יותר על קרובי המשפחה שלי מיסנטוקי (Yessentuki), על גורלם. הייתי רוצה לנסוע לשם, לברר לפחות משהו, הרי זה לא מרחק גדול מסאלסק (Salsk) עד מינרלני וודי (Mineralnye Vody). אבקש מהשליש בנקודת המעבר לתת לי אישור לנסוע ליסנטוקי, אבל אני לא חושב שאצליח. באשר לגרמנים החלטתי אחת ולתמיד: אין לי אויב יותר גדול מהם או יותר קטלני. עד מותי, עד הנשימה האחרונה, בעורף ובחזית, אשרת את המולדת שלי, את הממשלה שהבטיחה לי שוויון זכויות כיהודי. לעולם לא אהיה כמו האוקראינים האלה שבגדו במולדת ועברו למחנה האויב ועכשיו משרתים אותו. מנקים לגרמנים את המגפיים, משרתים אותם, והם מרביצים להם בפרצופי הכלב של הבוגדים האלה."

מתוך: ולדימיר גלפנד, יומן 1941-1946, מוסקבה, 2016, עמ' 44, עמ' 142.

ולדימיר גלפנד, קצין יהודי בצבא האדום

גורלם של הגברים לבית משפחת ברסטיצקו מהעיר סלוצק בבלארוס, היה טרגי: האב ושלושת בניו התגייסו לצבא האדום, ונפלו במלחמה.

ממשפחה זו שרדו האם והבת מרים ברסטיצקו־ירחו. שתיהן ברחו לקזחסטן וכך ניצלו.

בעדות שמסרה הבת מרים, היא כתבה על גורלם של אחייה ואביה:

"אבי ושלושת אחיי גויסו בזה אחר זה לצבא [...] אבי ישעיהו גויס לצבא האדום בתחילת 1942. השתתף בקרבות בחזית סטלינגרד וגורלו אינו ידוע [...] אחי טוביה (טבל) גויס לצבא האדום בשנת 1940 ושירת ביחידת טנקים. הוא נלחם בסטלינגרד וגורלו לא ידוע. אחי יונה (יבנו) גויס לצבא האדום ב־20 המרץ 1940. במכתב שהתקבל מאת מפקד היחידה שלו נמסר כי נפצע ב־27 בדצמבר 1944 ופונה לבית חולים שדה. משלב זה גורלו אינו ידוע. אחי הצעיר יעקב (יאשה) גויס לצבא האדום במאי 1944. במכתב שהתקבל מאת מפקד היחידה ב־22/5/1945 נמסר שהוא נהרג תוך גילוי אומץ לב וגבורה בהתקפה על ברלין ונקבר בקבר אחים בעיר קיסטרין שעל נהר האודר..."

מתוך: יצחק ארד, בצל הדגל האדום: יהודי ברית המועצות בלחימה נגד גרמניה הנאצית, משרד הבטחון; יד ושם ועמותת יד לשריון, עמ' 174.

רבים מהיהודים התנדבו לשירות צבאי, בין המתנדבים היו גם נשים רבות.

בתמונה (משמאל) נשים קצינות ביחידת ההפצצה האווירית. הגרמנים כינו אותן "מכשפות הלילה" מכיוון שפעלו בלילות. בפינה הימנית התחתונה נמצאת פולינה גלמן, טייסת קרב יהודייה סובייטית, בעלת עיטור הגבורה ביותר, "גיבורת ברית המועצות".

חיילים יהודים בצבא האדום - נתונים:

מספר היהודים בברית המועצות, קיץ 1941	מספר החיילים היהודים שנפלו במלחמה	מספר החיילים היהודים לצבא האדום, 1941-1945	מספר היהודים שקיבלו אותות גבורה והצטיינות
5,128,000	כ־200,000	כ־500,000	160,722 חיילים יהודים זכו באותות הצטיינות ועיטורים שונים.
			154 יהודים קיבלו את התואר הגבוה ביותר: "גיבור ברית המועצות".

מתוך: יצחק ארד, תולדות השואה: ברית המועצות והשטחים המסופחים, יד ושם: 2004, עמ' 173, עמ' 54.

תמונה של "מכשפות הלילה",
יושבת מימין פולינה גלמן

ג. יהודים פרטיזנים

טוביה ביילסקי, מפקד יחידת פרטיזנים ומחנה משפחות:

"...כיוון שאנחנו נשארנו מעטים כל כך, חשוב על כן בשבילי כי יישארו יהודים בחיים, ובכך אני

רואה את העיקר".

מתוך: ברוך לזין, ביערות הנקם, עמ' 113.

"אל תמהרו להילחם ולמות. נשארנו מעטים כל כך; אנחנו צריכים להציל נפשות. חשוב יותר

להציל יהודים מלהרוג גרמנים."

מתוך: רעיה קפלינסקי, ראיון אישי; נחמה טק, משפחת אנשי היער, יד ושם ירושלים 1993, עמ' 89.

פניה ברנצובסקי (יוחלס)

נולדה בקובנה, ליטא, בשנת 1922. בשנת 1927 משפחתה של פניה עברה להתגורר בוילנה. לאחר שפלש הצבא הגרמני לברית המועצות בשנת 1941, והעיר וילנה נכבשה, גורשה משפחת יוחלס לגטו. בגטו פניה הצטרפה לארגון הפרטיזנים המאוחד (הפ.פ.א.), וב־23 בספטמבר 1943, היום בו החל חיסולו הסופי של הגטו, הצליחה פניה, תחת הוראתם של הפ.פ.א., לצאת מהגטו ולהצטרף ליחידת הפרטיזנים "הנוקם". ביחידה הכירה פניה את בעלה לעתיד, מיכאל ברנצובסקי. השניים חזרו לוויילנה המשוחררת ביולי 1944. אחרי השחרור נודע לפניה שהוריה ואחותה גורשו ונרצחו באסטוניה ובלטביה.

למיכאל ולפניה נולדו שתי בנות. לימים הייתה פניה ממקימי המכון ליידיש באוניברסיטת וילנה. היא ממשיכה להיפגש עם צעירים, לקיים סיורים בוילנה היהודית ולספר על העולם היהודי, על התרבות היהודית ועל שפת היידיש.

פניה ברנצובסקי (יוחלס),
ניצולת שואה. ילידת קובנה,
ליטא

ד. יהודים במחתרות אנטי-פשיסטיות

ביולי 1942 פרסם המטה של אדולף היטלר את הפקודה הבאה:

"למצוא את שטיאנה מרקוסידזה בקיבוץ ולחסל אותה!"

(מתוך פקודה של המטה של אדולף היטלר)

שטיאנה מרקוס (מרקוסידזה) הייתה לוחמת יהודיה בשירות המחתרת האנטי פשיסטית. מדרך

העד שמילאו קרוביה אחרי המלחמה, תוכלו ללמוד על התפקיד שמילאה במחתרת.

YAD VASHEM
The Holocaust Martyrs' and Heroes'
Remembrance Authority www.yadvashem.org
Hall of Names, P.O.B., 3477, Jerusalem 91034

יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
www.yadvashem.org
הכל המטה, ת.ד. 3477, ירושלים 91034

Page of Testimony עד

מטח של קרובות השואה לא מלאו את כל פרטיהם, ככתוב ברוב ובאותיות חסות. חובה למלא את השדות המודגשים.
Pages of Testimony commemorate the Jews who were murdered during the Holocaust – Shoah. Please use each victim, in block capitals. Fields outlined in bold are mandatory.

חוק היזכרון השואה והגבורה - תשי"ג 1953 קובע בסעיף 2 כי "המטרה של יד ושם היא להקפיד על הזכרת שמותיהם של כל אלה כגון חסות יהודית שניצלו ונמנעו את נפשם, נלחמו והורו באנשי הנאצי ושותפיהם להרוגם, לקהילתם, ולמוסדות שנהרסו בגלל היהודים לפני השואה"

Victim's photo: Please write victim's name on back. Do not glue.

Form with fields for: name, family name, first name, date of birth, gender, place of birth, parents' names, spouse, work, death, etc. Includes a declaration at the bottom: "I understand that this Page of Testimony and all the information on it will be publicly accessible..."

DAF-ED form (Hebrew) with fields for: name, date of birth, place of birth, parents' names, spouse, work, death, etc. Includes a declaration at the bottom: "ונותנת להם בביתנו ובחומותינו יד ושם... אשר לא יכרת... ונתת להם בביתנו ובחומותינו יד ושם..."

"ונתת להם בביתנו ובחומותינו יד ושם... אשר לא יכרת" And I shall give them in My house and within My walls a memorial to their name... that shall not be cut off. Isaiah 56:5